

Simțul stilului

Simțul stilului

Ghid de scriere pentru
oamenii inteligenți
din **secolul 21**

Steven Pinker

Traducere din engleză de
Mihaela Sofonea

PUBLICA

The original title of this book is:

The Sense of Style: The Thinking Person's Guide to Writing in the 21st Century
by Steven Pinker

Copyright © 2014 by Steven Pinker

© Publica, 2015, pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această carte nu poate fi reprodusă sau difuzată în orice formă sau prin orice mijloace, scris, foto sau video, exceptând cazul unor scurte citate sau recenzii, fără acordul scris din partea editorului.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PINKER, STEVEN

Simțul stilului : ghid de scriere pentru oamenii inteligenți din secolul 21 /

Steve Pinker ; trad.: Mihaela Sofonea. - București : Publica, 2015

ISBN 978-606-722-057-5

I. Sofonea, Mihaela (trad.)

003

EDITORI: Cătălin Muraru, Silviu Dragomir

DIRECTOR EXECUTIV: Bogdan Ungureanu

DESIGN: Alexe Popescu

REDACTOR: Silvia Dumitrache

CORECTURĂ: George Chiriță

DTP: Răzvan Nasea

*Lui Susan Pinker și Robert Pinker,
care se pricep la cuvinte*

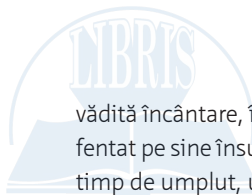

Prolog	9
1. Scrisul de calitate	
<i>Reconstituirea prozei bune – cheia dezvoltării unei vocații de scriitor</i>	<i>21</i>
2. O fereastră către lume	
<i>Stilul clasic ca antidot al jargonului academic, birocratic, corporatist, juridic, oficial și al altor tipuri de proză searbădă</i>	<i>41</i>
3. Blestemul cunoașterii	
<i>Principala cauză a prozei neinteligibile este dificultatea de a-ți imagina cum e pentru cineva să nu știe un lucru pe care tu îl știi</i>	<i>79</i>
4. Rețeaua, arborele și enunțul	
<i>Înțelegerea sintaxei îl poate ajuta pe scriitor să evite proza întortocheată, incorectă gramatical și care induce în eroare</i>	<i>105</i>
5. Arcadele coerenței	
<i>Cum să te asiguri că cititorii vor pricepe subiectul, vor înțelege ideea, îi vor putea urmări pe jucători și vor putea vedea cum decurge o idee din alta.....</i>	<i>191</i>
6. Distincția dintre bine și rău	
<i>Cum să înțelegem regulile gramaticii corecte, alegerea cuvintelor și punctuația</i>	<i>249</i>
Mulțumiri	413
Glosar	417
Note	431
Bibliografie	447

Iubesc manualele de stil. Încă de când am primit sarcina de a mă ocupa de cartea *The Elements of Style* al lui Strunk și White, în cadrul unui curs introductiv de psihologie, ghidul de scriere s-a numărat printre genurile mele literare preferate. Nu este vorba doar despre faptul că primesc cu bucurie sfaturile privind provocarea de o viață a perfecționării artei scrisului. Este vorba, totodată, despre faptul că îndrumările credibile într-ale scrisului trebuie să fie ele însele bine scrise, iar cele mai bune manuale sunt modelele perfecte ale sfaturilor pe care le oferă. Notele cursului despre scriere al lui William Strunk, pe care studentul său, E.B. White, le-a transformat în celebra lor cărticică, erau presărate cu comentarii prețioase autoexemplificatoare, precum „scrieți cu substantive și verbe“, „puneți cuvintele emfactice ale unei propoziții la sfârșit“ și, cea mai bună dintre toate, principala sa directivă: „omiteți cuvintele inutile“. Numeroși stilști eminenți și-au întrebuințat harul pentru a explica arta scrierii, printre care Kingsley Amis, Jacques Barzun, Ambrose Bierce, Bill Bryson, Robert Graves, Tracy Kidder, Stephen King, Elmore Leonard, F.L. Lucas, George Orwell, William Safire și, desigur, White însuși, îndrăgitul autor al cărților *Charlotte's Web* și *Stuart Little*. Iată cum îl evocă marele eseist pe profesorul său:

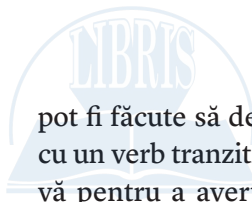
„Pe vremea când luam parte la orele sale, omitea atât de multe cuvinte inutile și le omitea atâta de convingător, cu atâta zel și cu o

vădită încântare, încât, deseori, părea a se găsi în ipostaza de a se fi fentat pe sine însuși – nemaivând nimic de spus, dar rămânându-i timp de umplut, un profet la radio, care lăsase în urmă ceasul. Will Strunk scăpa de acest neajuns printr-un truc simplu: rostea fiecare propoziție de trei ori. Când își susținea discursul despre concizie în fața clasei, se apleca în față peste catedră, își prindea reverele hainei cu mâinile și, cu o voce răgușită, conspirativă, spunea: «Regula șaptesprezece. Omiteți cuvintele inutile! Omiteți cuvintele inutile! Omiteți cuvintele inutile!»¹

Îmi place să citesc manuale de stil și din alt motiv, cel care îi trimite pe botaniști în grădină și pe chimiști în bucătărie: este o aplicare practică a științei noastre. Sunt psiholingvist și mă ocup de științele cognitive, și ce este stilul, la urma urmelor, dacă nu utilizarea eficientă a cuvintelor pentru a captiva mintea umană? Este cu atât mai captivant pentru cineva care urmărește să explice aceste domenii unei game largi de cititori. Mă gândesc la modul în care funcționează limba pentru a putea explica cât mai bine în ce fel funcționează aceasta.

Însă familiarizarea mea profesională cu limba m-a făcut să citesc manualele tradiționale cu un sentiment din ce în ce mai mare de disconfort. Strunk și White, în ciuda percepției lor intuitive asupra stilului, aveau o viziune precară asupra gramaticii². Au definit eronat termeni precum *frază*, *participiu* și *subordonată relativă* și, îndemnându-și cititorii să se îndepărteze de verbele pasive și să se îndrepte către cele active tranzitive, au stâlcit exemplele în ambele cazuri. „Pe pământ zăceau numeroase frunze moarte“, de exemplu, nu e la diateza pasivă, iar „Cucurigul cocoșului se auzi în zori“ nu conține un verb tranzitiv. Lipsindu-le instrumentele de analiză a limbii, s-au căznit deseori să-și transforme intuițiile în sfaturi, apelând în van la „urechea“ cititorului. Și nu păreau a-și da seama că unele sfaturi erau contradictorii: „Numeroase propoziții banale...

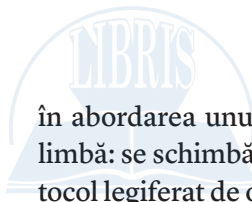

pot fi făcute să devină însuflețite și emfaticе, substituindu-le cu un verb tranzitiv la diateza activă“ – utilizează diateza pasivă pentru a avertiza cu privire la folosirea diatezei pasive. George Orwell, în pomposul său eseu „Politics and the English Language“ a căzut în aceeași capcană când, fără ironie, lua în zeflema proza în care „diateza pasivă este folosită ori de câte ori e posibil, în detrimentul diatezei active“³.

Lăsând la o parte contradicția, știm, acum, că e un sfat rău să le spui scriitorilor să evite diateza pasivă. Cercetarea lingvistică a arătat că folosirea construcțiilor pasive are o serie de funcții indispensabile datorită felului în care stimulează atenția și memoria cititorului. Un scriitor priceput ar trebui să știe care sunt aceste funcții și să respingă corectorii care, sub influența ghidurilor naive de stil, modifică orice construcție pasivă pe care o reperează, transformând-o într-una activă.

Manualele de stil care sunt străine de lingvistică se dovedesc și ele deficitare atunci când se ocupă de aspectul scrierii care evocă cea mai puternică emoție: utilizarea corectă și incorrectă. Multe manuale de stil tratează regulile tradiționale ale utilizării în felul în care tratează fundamentaliștii cele zece porunci: ca pe niște legi neclintite, săpate în piatră, cărora muritorii trebuie să li se supună, altfel riscă damnarea eternă. Însă scepticii și liber-cugetătorii care sondează istoria acestor reguli au descoperit că aparțin unei tradiții orale folclorice și mitologice.

Din numeroase motive, manualele care cred în infailibilitatea regulilor tradiționale nu-i ajută pe scriitori prea bine. Deși unele reguli pot îmbunătăți proza, multe dintre ele o înrăutățesc, iar scriitorii ar face mai bine să le neglijeze. Regulile combină deseori chestiuni de corectitudine gramaticală, coerență logică, stil formal și dialect standard, dar un scriitor iscusit trebuie să distingă între ele. Iar manualele ortodoxe de stil sunt deficitare

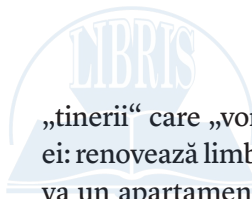

în abordarea unui fapt inevitabil atunci când vorbim despre limbă: se schimbă de-a lungul timpului. Limba nu este un protocol legiferat de o autoritate, ci mai degrabă un fel de site web de tip wiki care absoarbe contribuțiile a milioane de scriitori și vorbitori, care adaptează neîncetat limba la nevoile lor și care, inexorabil, îmbătrânesc, mor și sunt înlocuiți de copiii lor, care o adaptează la rândul lor.

Cu toate acestea, autorii manualelor clasice au scris ca și când limba cu care au crescut ar fi fost nemuritoare, nereușind să-și cultive auzul să detecteze schimbarea continuă. Strunk și White, care scriau la începutul și la mijlocul secolului XX, condamnau verbele pe atunci noi, precum *a personaliza*, *a finaliza*, *a găzdui*, *a prezida* și *a debuta*, avertizându-i pe scriitori să nu folosească niciodată *a reface* în loc de „a repara” sau *a susține* în loc de „a declara”. Mai rău, își justificau idiosincraziile cu raționamente ridicole. Verbul *a contacta*, susțineau ei, este „vag și plin de sine. Nu *contactați* oamenii; luați legătura cu ei, căutați-i, sunați-i, găsiți-i sau întâlniți-vă cu ei”. Dar, desigur, caracterul vag al lui *a contacta* este exact motivul pentru care a prins: uneori, scriitorul nu trebuie să știe cum va lua legătura o persoană cu alta, atâta timp cât o face. Sau gândește-te la acest exemplu care te nedumerește, născocit pentru a explica de ce un scriitor nu ar trebui să folosească niciodată un numeral cu *oameni*, doar cu *persoane*: „Dacă din «șase oameni» cinci au plecat, câți oameni vor rămâne? Răspuns: un om”. Conform aceleiași logici, scriitorii ar trebui să evite utilizarea numeralelor cu pluralele neregulate, precum *bărbați*, *copii* și *dinți* („Dacă din «șase copii» cinci au plecat...”).

În ultima ediție publicată în timpul vieții sale, White a recunoscut, totuși, apariția unor schimbări în limbă, aduse de

* În original, în engleză: *men, children, teeth* (n.t.).

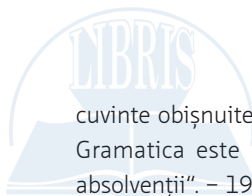
„tinerii“ care „vorbesesc cu alți tineri într-o limbă născocită de ei: renovează limba cu o vigoare dezlănțuită, ca și cum ar renova un apartament din subsol“. Condescendența manifestată de White față de acești „tineri“ (acum la pensie) l-a determinat să prezică adoptarea cuvintelor *tocilar*, *turat*, *furăciune*, *tip*, *ciudat* și *mișto*^{*}, care s-au încetățenit cu toate în limbă.

Sensibilitățile învechite ale experților într-ale stilului nu provin doar din subaprecierea faptului că limba se schimbă, ci și ca urmare a absenței reflecției asupra propriei psihologii. Pe măsură ce înaintează în vârstă, oamenii confundă schimbările prin care trec ei înșiși cu schimbările din lume, iar schimbările din lume cu declinul moral – iluzia vremurilor bune de demult⁴. Astfel că fiecare generație crede că puștii de astăzi degradează limba și trag civilizația în jos odată cu ea⁵:

„Limba obișnuită dispare. Este ucisă cu încetinitorul sub greutatea conglomeratului verbal, o pseudovorbie pretențioasă și totodată slabă, care este creată zilnic de milioane de gafe și erori gramaticale, sintactice, idiomatice, vizând metaforele, logica și bunul-simț... În istoria limbii engleze, nu există o altă perioadă în care să se fi înregistrat o victorie atât de răsunătoare asupra gândirii în vorbire.“ – 1978

„Proaspăt absolvenții, inclusiv cei cu studii superioare, par a nu stăpâni limba deloc. Nu pot construi o simplă propoziție declarativă, nici oral, nici în scris. Nu știu cum se ortografiază

^{*} În original, în engleză: *nerd*, *psyched*, *ripoff*, *dude*, *geek* și *funky*. Cu excepția lui *ripoff* și *psyched*, celelalte exemple sunt utilizate frecvent, ca atare, în limba română, în rândul tinerilor, pătrunzând prin intermediul culturii populare (filme și muzică, în special) și câștigând teren odată cu *social media* și *internet lingo*. La fel ca în cazul altor împrumuturi recente din engleză, traducerea nu poate fi decât una parțială și aproximativă. *Geek*, de exemplu, include multiple sensuri: *ciudat*, *excentric/tocilar/aiurit/în lumea lui (ei)/persoană plicticoasă/ pasionat de ceva*, iar *funky*, pe lângă *mișto*, *neconvențional*, poate însemna și *bizar*, *neplăcut*, ca în *funky smell* (n.t.).

cuvinte obișnuite, de zi cu zi. Punctuația pare a nu se mai preda. Gramatica este un mister total pentru aproape toți proaspăt absolvenții”. – 1961

„Din toate facultățile din țară se aude strigătul: «Bobocii noștri nu știu să scrie, nu știu să folosească punctuația». Toate facultățile sunt într-o stare proastă deoarece elevii lor nu au habar nici măcar de regulile de bază.” – 1917

„Vocabularul majorității elevilor de liceu este uimitor de limitat. Întotdeauna încerc să folosesc o engleză simplă și, totuși, am vorbit cu clase în care o minoritate semnificativă a elevilor nu a înțeles mai mult de jumătate din ce am spus.” – 1889

„Dacă progresul actual al schimbării [nu este] oprit... fără îndoială că, peste un secol, dialectul americanilor va deveni complet neinteligibil pentru englezi.” – 1833

„Limba noastră (vreau să spun engleza) degenerază foarte rapid... Încep să mă tem că va fi imposibil de oprit.” – 1785

Deplângerea declinului limbii a început cel puțin odată cu inventarea tiparniței. La scurtă vreme după ce William Caxton a instalat prima tiparniță în Anglia, în 1478, se plângea că: „Și, cu siguranță, limba pe care o întrebuințăm acum e mult deosebită de cea care era întrebuințată și vorbită când m-am născut”.

Într-adevăr, panica morală cu privire la declinul scrierii ar putea fi la fel de veche ca scrisul însuși:

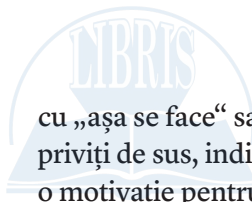

Non Sequitur © 2011 Wiley Ink, Inc. Distr. de Universal Uclick. Reprodusă cu permisiunea deținătorului.
Toate drepturile rezervate.

Caricatura nu exagerează prea mult. Conform cărturarului englez Richard Lloyd-Jones, unele dintre tăblițele de argilă, descifrate din sumeriana antică, includ plângeri privind deteriorarea abilităților de scriere ale celor tineri.⁶

Disconfortul pe care mi l-au provocat manualele clasice de stil m-a convins că avem nevoie de un ghid de scriere pentru secolul XXI. Nu e vorba despre faptul că am dorința, ca să nu mai pomenesc despre capacitatea de a înlocui *The Elements of Style*. Scriitorii pot profita de pe urma citirii mai multor ghiduri de stil și o mare parte din Strunk și White (după cum este numit în mod obișnuit) este atemporală și fermecătoare. Dar o bucată bună nu e. Strunk s-a născut în 1869, iar scriitorii de astăzi nu își pot baza meșteșugul exclusiv pe sfaturile unui om care și-a dezvoltat simțul stilului înainte de inventarea telefonului (ca să nu mai pomenim de inventarea internetului), înainte de apariția lingvisticii moderne și a științelor cognitive, înainte ca valul informatizării să fi traversat lumea în cea de-a doua jumătate a secolului XX.

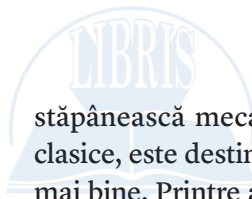
Un manual al noului mileniu nu poate perpetua, pur și simplu, dictatele manualelor anterioare. Scriitorii de astăzi sunt marcați de spiritul scepticismului științific și de etosul punerii autorității sub semnul întrebării. Nu ar trebui să fie satisfăcuți

cu „așa se face“ sau „pentru că așa spun eu“ și nu merită să fie priviți de sus, indiferent de vârstă. Așteaptă, pe bună dreptate, o motivație pentru orice sfat care le este vârat pe gât.

Astăzi, putem furniza motivațiile. Avem o înțelegere asupra fenomenelor gramaticale care depășește cu mult taxonomiile tradiționale bazate pe analogii simpliste cu latina. Avem un corpus de cercetări cu privire la dinamica mentală a lecturii: oscilațiile încărcării memoriei în timp ce cititorii descifrează un pasaj, sporirea treptată a cunoașterii acestora în momentul în care ajung să priceapă semnificația, fundăturile care îi pot îndepărta de sens. Avem un corpus de istorie și critică, ce poate distinge regulile care sporesc claritatea, grația și rezonanța emoțională de cele bazate pe mituri și neînțelegeri. Înlocuind dogma legată de utilizarea limbii cu rațiunea și dovezile, sper nu doar să evit să ofer sfaturi stângace, ci să fac în așa fel încât sfaturile pe care le ofer să fie mai ușor de reținut decât o listă de pro și contra. Furnizarea unor motivații ar trebui, totodată, să le permită scriitorilor și redactorilor să aplice îndrumările judicios, manifestând grijă mai degrabă față de ceea ce sunt menite să realizeze decât aplicându-le automat. „Simțul stilului“ are o dublă semnificație. Cuvântul *simț*, ca în construcțiile „simțul văzului“, „simțul umorului“, se poate referi la o facultate mentală, în acest caz facultățile comprehensiunii care rezonează la o propoziție bine concepută. Se poate, de asemenea, referi la „sens“, prin opoziție cu „nonsens“, în acest caz capacitatea de a distinge între principiile care îmbunătățesc calitatea prozei și superstițiile, fetișurile, locurile comune și chinurile inițiatice care au fost transmise în tradițiile uzului.

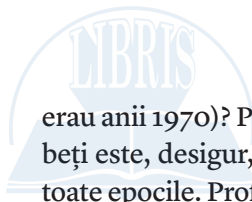
Simțul stilului nu este un manual de referință în care puteți găsi răspunsurile la toate întrebările despre folosirea cratimei și a majusculilor. Și nici un ghid de reeducare pentru elevii prost educați, care mai au de lucru până să ajungă să

stăpânească mecanica unei propoziții. Asemenea ghidurilor clasice, este destinat oamenilor care știu să scrie și vor să scrie mai bine. Printre aceștia se numără studenții care doresc să-și îmbunătățească lucrările, criticii aspiranți și jurnaliștii care doresc să lanseze un blog, o rubrică sau o serie de recenzii și profesioniștii care caută să se vindece de jargonul academic, birocratic, corporatist, juridic, medical și oficial. Cartea este, de asemenea, scrisă pentru cititorii care nu caută ajutor pentru scriere, ci sunt interesați de litere și literatură, fiind curioși cu privire la modurile în care științele minții pot ilumina felul în care limba poate funcționa optim.

Mă concentrez cu precădere asupra nonficțiunii, în special asupra genurilor care privilegiază claritatea și coerența. Dar, spre deosebire de autorii ghidurilor clasice, nu echivalez aceste virtuți cu cuvintele simple, cu expresia austeră și cu stilul formal⁷. Poți scrie clar, dar și cu fler. Și, deși accentul cade pe nonficțiune, explicațiile ar trebui să le fie utile și scriitorilor de ficțiune, căci numeroase principii de stil se aplică fie că lumea despre care se scrie este reală, fie că este imaginară. Totodată, îmi place să cred că le-ar putea fi de folos poeților, oratorilor și altor meșteșugari creativi care se apleacă asupra cuvintelor, care trebuie să cunoască normele prozei obișnuite pentru a le evita în încercarea de a obține efecte retorice.

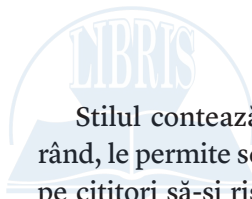
Oamenii mă întreabă deseori dacă astăzi îi mai pasă cuiva de stil. Limba engleză, spun ei, se confruntă cu o nouă amenințare din pricina ascensiunii internetului, a SMS-urilor și Twitterului, a e-mailului și a chat room-urilor. Cu siguranță, meșteșugul expresiei scrise a intrat în declin încă dinainte de apariția telefoanelor inteligente și a internetului. Îți amintești de vremurile acelea, nu-i așa? În anii 1980, când adolescenții vorbeau în fraze fluente, birocrații scriau într-o engleză simplă și toate lucrările academice erau niște capodopere eseistice (sau

erau anii 1970)? Problema cu teoria internetul-ne-face-analfabeți este, desigur, că proza proastă i-a împovărat pe cititori în toate epocile. Profesorul Strunk a încercat să facă ceva în acest sens în 1918, când tânărul Elwyn White îi era student la cursul de engleză de la Cornell.

Ceea ce nu reușesc să observe adepții teoriilor apocaliptice de astăzi este că tocmai tendințele pe care le deplâng constau în faptul că mediile orale – radioul, telefoanele și televiziunea – sunt înlocuite cu cele scrise. Nu cu mult timp în urmă, se spunea că radioul și televiziunea erau cele care distrugneau limba. Mai mult decât oricând, moneda curentă a vieților noastre sociale și culturale este dată de cuvântul scris. Și nu, acesta nu se rezumă la gargara semianalfabetă a neanderthalilor de pe internet. O scurtă navigare va arăta că numeroși utilizatori de internet prețuiesc limba clară, corectă din punct de vedere gramatical, că au competențe ortografice și de punctuație, și asta nu doar în cărțile tipărite și mediile învechite, ci și în revistele electronice, bloguri, articolele de pe Wikipedia, recenziile consumatorilor și chiar și într-o proporție semnificativă de e-mailuri. Studiile arată că studenții la facultate scriu mai mult decât studenții din generațiile precedente și că nu fac mai multe greșeli pe pagina scrisă.⁸ Și, contrar unei legende urbane, nu își presară lucrările cu fețele zâmbitoare și abrevierile din mesageria instant, precum IMHO și L8TR*, nu mai des decât uitau generațiile anterioare cum să folosească prepozițiile și articolele din pricina obiceiului de a le omite din telegramele trimise. Membrii generației internetului își adecvează frazarea la context și audiență și știu ce este adecvat în scrierea formală.

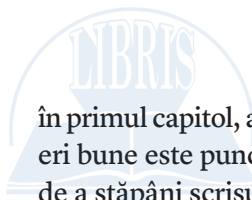
* Abreviere pentru *in my humble opinion* – „după umila mea părere”, respectiv *later* – „mai târziu” (n.t.).

Stilul contează încă, din cel puțin trei motive. În primul rând, le permite scriitorilor să-și transmită mesajul, scutindu-i pe cititori să-și risipească prețioasele momente petrecute pe pământ descifrând o proză opacă. Atunci când efortul dă greș, rezultatele pot fi catastrofale – după cum se exprimă Strunk și White: „Moartea pe autostradă cauzată de un indicator rutier prost formulat, inimi frânte în rândurile îndrăgostiților din pricina unei fraze așezate unde nu trebuie într-o scrisoare bine intenționată, suferința unui călător care se așteaptă să fie întâmpinat la gară, dar nu este, din cauza unei telegrame neglijente“. Guvernele și corporațiile au descoperit că mici îmbunătățiri în claritate pot preveni un număr imens de erori, frustrare și risipă⁹ și în numeroase țări limbajul clar este lege¹⁰.

În al doilea rând, stilul câștigă încrederea. Dacă cititorii văd că unui scriitor îi pasă de consecvență și acuratețe în proza sa, vor fi convinși că scriitorului îi pasă de aceste virtuți și în realitatea la care nu au acces atât de ușor. Iată cum explică un director din domeniul tehnologic de ce respinge CV-urile de angajare cu greșeli gramaticale și de punctuație: „Dacă cineva are nevoie de mai mult de 20 de ani pentru a observa cum se utilizează *it's* corect, aceasta nu este o curbă de învățare care să mă facă să mă simt în largul meu“¹¹. Iar dacă asta nu este suficient pentru a te determina să îți îmbunătățești scrisul, ia în considerare descoperirea făcută de site-ul de matrimoniale OkCupid, care arată că gramatica și ortografia deficitare într-un profil „sunt moartea pasiunii“. După cum spunea un client: „Dacă încerci să te întâlnești cu o femeie, nu mă aștept la o proză cu înfloritură, ca a lui Jane Austen. Dar nu încerci să pășești cu dreptul?“¹².

Nu în ultimul rând, stilul adaugă frumusețe lumii. Pentru un cititor cultivat, o propoziție alertă, o metaforă impresionantă, o remarcă spirituală, o întorsătură elegantă a frazei se numără printre cele mai mari plăceri ale vieții. Și, după cum vom vedea

în primul capitol, această virtute complet nepractică a unei scrieri bune este punctul în care trebuie să înceapă efortul practic de a stăpâni scrisul de calitate.

Scrisul de calitate

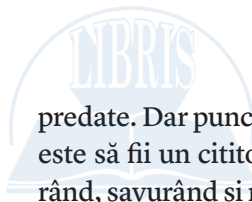
RECONSTITUIREA PROZEI BUNE – CHEIA DEZVOLTĂRII
UNEI VOCAȚII DE SCRITOR

„Educația este un lucru admirabil”, scria Oscar Wilde, „dar este bine să ne amintim din când în când că nimic din ceea ce merită știut nu poate fi predat”¹. În momente întunecate, în timp ce scriam această carte, m-am temut că Wilde ar putea avea dreptate. Când i-am întrebat pe câțiva scriitori consacrați ce manuale de stil au consultat în perioada uceniciei, cel mai frecvent răspuns pe care l-am primit a fost „niciunul”. Scrisul, au spus ei, a venit de la sine.

Aș fi ultima persoană care să se îndoiască de faptul că scriitorii buni sunt binecuvântați cu o doză înăscută de fluență sintactică și memorie a cuvintelor. Dar nimeni nu se naște cu abilități de compoziție în egleză per se. Poate că aceste abilități nu provin din cărți despre stil, dar trebuie să vină de undeva.

Acest undeva este scrierea altor scriitori. Scriitorii buni sunt cititori pasionați. Au absorbit un repertoriu vast de cuvinte, expresii, construcții, figuri de stil și trucuri retorice și, odată cu ele, o sensibilitate cu privire la felul în care se atrag și se resping acestea. Acesta este „auzul” greu de definit al scriitorului iscusit – simțul tacit al stilului, referitor la care orice carte onestă despre stil, pe urmele lui Wilde, mărturisește că nu poate fi predat explicit. Biografiile marilor autori încearcă întotdeauna să afle ce cărți au citit subiecții lor când erau tineri, deoarece știu că aceste surse dețin cheia către dezvoltarea lor ca scriitori.

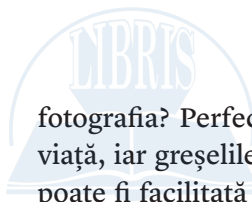
Nu aș fi scris această carte dacă nu aș fi crezut, contrar lui Wilde, că multe dintre principiile stilului pot fi, într-adevăr,

predate. Dar punctul de plecare pentru a deveni un scriitor bun este să fi un cititor bun. Scriitorii își dobândesc tehnica repere, savurând și reconstituind exemple de proză bună. Scopul acestui capitol este să furnizeze o idee despre cum se realizează acest lucru. Am ales patru pasaje din proza secolului XXI, diverse ca stil și conținut, și voi gândi cu voce tare, încercând să înțeleg ce le face să funcționeze. Intenția mea nu este să onorez aceste pasaje, ca și când aș acorda un premiu, nici să le pun în evidență ca pe niște modele pe care să le urmezi. Ci să ilustrez, urmând fluxul conștiinței mele, obiceiul de a zăbovi asupra scrierii bune oriunde am găsi-o și de a reflecta asupra a ceea ce o face să fie bună.

Savurarea prozei bune nu este doar o modalitate mai eficientă de a dezvolta o vocație de scriitor, la fel cum nu are de-a face cu respectarea unui set de reguli; este ceva mult mai atrăgător. Numeroase sfaturi despre stil sunt austere și critice. Un bestseller recent susținea că are o „toleranță zero“ pentru greșeli și etala cuvintele *groază*, *satanic*, *însălmântător* și *standarde în cădere* pe prima pagină. Manualele clasice, scrise de englezi înțepați și de yankei inflexibili, încearcă să elimine toată distracția din scris, rugându-l stăruitor și îndârjit scriitorul să evite cuvintele neobișnuite, figurile de stil și aliterarea jucăușă. Un celebru sfat al acestei școli întrece măsura, trecând de la îndârjire la infanticid: „Ori de câte ori simțiți impulsul de a face rău unei bucăți excepțional de reușite dintr-o scriere, supuneți-vă – din toată inima – și ștergeți-o înainte de a trimite manuscrisul la tipar. Ucideți-vă odoarele”².

Un scriitor aspirant poate fi iertat pentru convingerea că, atunci când învață să scrie, e ca și cum ai negocia o cursă de obstacole la instrucția militară, cu un sergent care strigă la tine la fiecare pas greșit. De ce nu ne-am gândi în schimb la scris ca la o formă de măiestrie delectabilă, precum gătitul sau

fotografia? Perfecționarea meșteșugului este o vocație de o viață, iar greșelile fac parte din joc. Deși calea spre mai bine poate fi facilitată prin lecții și cultivată prin practică, trebuie mai întâi să fie stimulată de delectarea cu capodoperele maeștrilor și dorința de a te apropia de excelența acestora.

„Vom muri și asta ne face să ne numărăm printre cei norocoși. Majoritatea oamenilor nu vor muri pentru că nu se vor naște niciodată. Oamenii potențiali care ar fi putut fi aici în locul meu, dar care, de fapt, nu vor vedea niciodată lumina zilei depășesc firele de nisip din Arabia. Cu siguranță, printre aceste fantome nenăscute se numără poeți mai mari decât Keats și oameni de știință mai importanți decât Newton. Știm asta deoarece setul de oameni posibili permis de ADN-ul nostru depășește cu mult setul de oameni existenți. Strecurându-ne prin ghearele acestor șanse stupefiant, eu și dumneavoastră, în banalitatea noastră, suntem cei care ne aflăm aici”.

În rândurile de deschidere ale cărții sale *Unweaving the Rainbow*^{*}, Richard Dawkins, ateu intransigent și neobosit susținător al științei, explică de ce perspectiva sa asupra lumii nu distruge, cum se tem romanticii sau spiritele religioase, sentimentul de uimire sau apreciere a vieții³.

Vom muri și asta ne face să ne numărăm printre cei norocoși. Scrierile bune încep în forță. Nu cu un clișeu („Din zorii omenirii”), nu cu o banalitate („Recent, savanți sunt din ce în ce mai preocupați de chestiunea...”), ci cu o observație plină de miez, care stârnește curiozitatea. Cel care citește *Unweaving the Rainbow* deschide cartea și este izbit în față de reamintirea celui mai cumplit fapt pe care îl cunoaștem, urmat de o elaborare

* Cartea discută relația dintre științe și arte din perspectiva omului de știință, arătând că știința nu distruge, ci mai curând dezvăluie poezia existentă în tiparele naturii (n.t.).

paradoxală. Suntem norocoși pentru că vom muri? Cine nu ar vrea să afle cum va fi soluționat acest mister? Brutalitatea paradoxului este amplificată de ritm și metrică: cuvinte scurte, simple, o silabă accentuată, urmată de șase picioare iambice*.

Majoritatea oamenilor nu vor muri niciodată. Concluzia paradoxului – că un lucru rău, moartea, implică un lucru bun, faptul că am trăit – este explicată prin construcții paralele: *nu vor muri niciodată... nu se vor naște niciodată.* Următoarea propoziție reafirmă contrastul, tot într-un limbaj paralel, dar evită plictisul repetării cuvintelor prin juxtapunerea unor expresii familiare care au același ritm: *(ar fi putut) fi aici în locul meu... ar fi putut vedea lumina zilei.*

firele de nisip din Arabia. O sugestie poetică, mai adecvată grandorii pe care Dawkins urmărește să o invoce decât un adjectiv incolor precum *masiv* sau *enorm*. Expresia este salvată de clișeizare prin varianta aleasă (*firele de nisip*, în loc de *nisipuri*) și prin vagul exotism pe care îl emană. Sintagma *nisipurile Arabiei*, deși comună la începutul secolului al XIX-lea, și-a pierdut popularitatea de atunci și nici măcar locul nu mai este numit în mod obișnuit Arabia; ne referim la el folosind denumirea Arabia Saudită sau Peninsula Arabică⁴.

fantome nenăscute. O imagine vie pentru a reda noțiunea abstractă a combinației matematice posibile de gene și o reorientare subtilă a unui concept supranatural pentru a susține un argument naturalist.

poeți mai mari decât Keats și oameni de știință mai importanți decât Newton. Structurile paralele sunt o figură de stil puternică, dar după moarte și naștere, după a fi aici în locul meu și a vedea lumina zilei, sunt mai mult decât suficiente. Pentru a evita monotonia, Dawkins inversează structura unuia dintre

* Termenii tehnici sunt definiți în Glosar (n.a.).

versurile acestui cuplet. Sintagma face aluzie la o altă meditație despre geniul neîmplinit, „Elegie scrisă într-un cimitir de țară” a lui Thomas Gray: „Sau poate doarme-aici vreun Milton mut”.

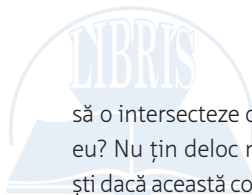
Strecurându-ne printre ghearele acestor șanse stupefiante. Expresia invocă ghearele amenințătoare ale unui prădător, subliniind recunoștința noastră pentru faptul că suntem în viață: pentru a ne naște, am scăpat ca prin urechile acului de o amenințare fatală, și anume probabilitățile mari de a nu ne naște. Cât de mari? Toți scriitorii se confruntă cu provocarea de a găsi un superlativ în fondul lexical englez care nu a fost secătuit de hiperbolă și utilizare abuzivă. *Strecurându-ne printre ghearele acestor șanse incredibile? Strecurându-ne printre ghearele acestor șanse copleșitoare?* Nu prea. Dawkins a găsit un superlativ – a stupefia, a te lăsa prostit – care are încă puterea de a impresiona.

Scrierile bune pot răsturna modul în care este percepută lumea, precum conturul din manualele de psihologie, care oscilează între o cupă și două fețe. În șase propoziții, Dawkins a răsturnat felul în care ne gândim la moarte, expunând aprecierea față de viață a unui raționalist în cuvinte atât de mișcătoare, încât mulți umaniști pe care îi cunosc au cerut să le fie citite la înmormântare.

„Ce face ca o persoană să fie întocmai persoana care este, unică, și nu alta, o integritate a identității care persistă de-a lungul timpului, suferind schimbări și, totuși, continuând să fie – până când nu mai continuă, cel puțin nu în mod neproblematic?

Privesc țință poza unei copilețe la un picnic, vara, strângând mâna surorii mai mari în mânăța sa, în timp ce în cealaltă mână ține cu chiu, cu vai o felie mare de pepene, pe care pare a se chinui

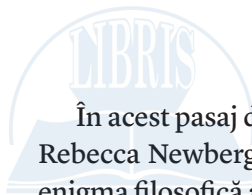
* În traducerea lui Teodor Boșca, din antologia *Poezia preromantică în Anglia, Franța, Germania, Italia și Spania*, <http://193.226.7.140/~laszlo/Bosca.pdf> (n.t.).

să o intersecteze cu gura mică. Copila aceea sunt eu. Dar de ce sunt eu? Nu țin deloc minte ziua aceea de vară, nu dețin privilegiul de a ști dacă această copilă a reușit să ducă pepenele la gură. Este adevărat că dinspre trupul ei înspre al meu se poate trasa o serie uniformă de evenimente fizice contigue, astfel încât vom dori să spunem că trupul său este al meu; și poate că identitatea noastră personală nu constă decât în identitatea trupească. Însă și persistența corporală de-a lungul timpului prezintă dileme filosofice. Seria de evenimente fizice contigue a transformat trupul copilei radical față de cel la care privesc în acest moment; nici măcar atomii care compuneau trupul acesteia nu mai sunt prezenți în compoziția trupului meu. Iar dacă trupurile noastre sunt diferite, punctele noastre de vedere sunt și mai și. Al meu i-ar fi la fel de inaccesibil copilei – să o lăsăm să încerce, de pildă, *Etica* [lui Spinoza] – pe cât îmi este mie al ei acum. Procesele sale de gândire, prelingvistice, mi-ar scăpa în mare măsură.

Cu toate acestea, copilul acela sunt eu, ființa aceea mică, hotărâtă, în șorțuleț alb cu volănașe. A continuat să existe, a supraviețuit bolilor copilăriei, momentului când era cât pe-acți să se înece într-o vâltoare la Rockaway Beach, la vârsta de doisprezece ani, și altor drame. Există probabil aventuri prin care ea – adică eu – nu putea trece, continuând să fie ea însăși. Atunci aș fi altcineva sau nu aș mai fi? Dacă mi-aș pierde în întregime conștiința de sine – dacă schizofrenia, posesiunea demonică, o comă sau demența progresivă m-ar îndepărta de mine –, eu aș fi cea care trece prin aceste încercări sau voi fi părăsit incinta? Ar fi altcineva în cazurile acestea sau nu ar mai fi nimeni?

Este moartea una dintre acele aventuri din care nu mai pot ieși ca mine însumi? Sora a cărei mână o strâng în poză este moartă. Mă întreb în fiecare zi dacă mai există sau nu. O persoană pe care o iubești pare ceva mult prea semnificativ pentru a dispărea complet din lume. O persoană pe care o iubești este o lume, la fel cum știm că noi înșine suntem o lume. Cum pot astfel de lumi înceta, pur și simplu, să existe? Dar dacă sora mea există totuși, atunci ce este și ce face ca lucrul care este acum să fie identic cu fata frumoasă care râde spre surioara ei în ziua aceea uitată?”

În acest pasaj din *Betraying Spinoza*, filosoafa și romanciera Rebecca Newberger Goldstein (cu care sunt căsătorit) explică enigma filosofică a identității personale, una dintre problemele care l-au preocupat pe gânditorul olandez-evreu care este subiectul cărții sale⁵. Ca și tovarășul său umanist, Dawkins, Goldstein analizează enigma vertiginoasă a existenței și a morții, dar stilurile lor sunt cât se poate de diferite – ceea ce ne amintește de diversele moduri în care pot fi folosite resursele limbii pentru a ilumina un subiect. Stilul lui Dawkins poate fi rezonabil denumit masculin, cu deschiderea sa combativă, cu abstracțiunile sale reci, cu imaginile agresive și glorificarea masculilor alfa. Stilul lui Goldstein este personal, evocator, meditativ, însă la fel de riguros intelectual.

cel puțin nu în mod neproblematic. Categoriile gramaticale reflectă fundamentele gândirii – timp, spațiu, cauzalitate, materie –, iar un scriitor-filosof se poate juca cu ele pentru a deștepta atenția cititorilor în fața enigmelor metafizice. Aici avem un adverb, *neproblematic*, care determină verbul *a continua*, o elipsă pentru *a continua să fie*. În mod obișnuit, *a fi* nu este genul de verb care să poată fi determinat de un adverb. *A fi sau a nu fi* – e greu să vezi nuanțe de gri aici. Neobișnuitul adverb ne așterne dinainte o gamă de întrebări metafizice, teologice și personale.

o felie mare de pepene, pe care pare a se chinui să o intersecteze cu gura mică. Scrisul bun este înțeles cu ochii minții⁶. Neobișnuita descriere a actului familiar de a mânca în termeni geometrici – o bucată de fruct intersectându-se cu un cerc – îl forțează pe cititor să se oprească și să invoce imaginea mentală a actului, în loc să treacă în fugă peste rezumatul verbal. Fetița din fotografie ne este dragă nu pentru că autoarea s-a mulțumit să ne spună acest lucru prin cuvinte precum *drăguță* sau *adorabilă*, ci pentru că îi vedem chiar noi manierismele

copilărești – la fel ca autoarea, în clipa în care meditează asupra micului extraterestru care, cumva, este ea însăși. Vedem stângăcia unei mâini mici care manevrează un obiect cu dimensiuni pentru adulți; gura care o ia pe dinainte, anticipând răsplata dulce și succulentă. Limbajul geometric ne pregătește, de asemenea, pentru gândirea prelingvistică pe care Goldstein o introduce în următorul paragraf: regreșăm până la o vârstă la care „a mânca” sau chiar „a duce la gură” sunt abstracțiuni, la câteva niveluri distanță de provocarea fizică de a face ca un obiect să se intersecteze cu o parte a trupului.

Copila aceea sunt eu. Dar de ce sunt eu? ... [Punctul meu de vedere] i-ar fi la fel de inaccesibil... pe cât îmi este mie al ei acum... Există probabil aventuri prin care ea – adică eu – nu putea trece, continuând să fie ea însăși. Atunci aș fi altcineva? Goldstein juxtapune în mod repetat substantive și pronume la persoana I și a III-a: copila aceea... eu; ea... eu... ea însăși; eu... altcineva. Confuzia sintactică cu privire la ce persoană gramaticală își are locul în care sintagmă reflectă confuzia noastră intelectuală față de însuși conceptul de „persoană”. Se joacă totodată cu *a fi*, verbul existențial prin definiție, pentru a ne stârni uimirea ontologică: *Atunci aș fi altcineva sau nu aș mai fi? ... Ar fi altcineva în cazurile acestea sau nu ar mai fi nimeni?*

șorțuleț alb cu volănașe. Utilizarea unui cuvânt demodat pentru un obiect vestimentar demodat ne ajută să datăm instantaneul, fără clișeul *fotografie ștearsă*.

Sora a cărei mână o strâng în poză este moartă. După optsprezece propoziții care combină nostalgia melancolică cu filosofarea abstractă, reveria este străpunsă de o revelație bruscă. Oricât de dureros trebuie să fi fost să asocieze cuvântul necruțător cu sora mult iubită, niciun eufemism – *a trecut în neființă*, *nu mai este printre noi* – nu ar fi putut încheia această

propoziție. Subiectul discuției este cum luptăm să reconciliem realitatea neîndoielnică a morții cu neînțelegerea posibilității ca o persoană să nu mai existe. Strămoșii noștri lingvistici compensau această neînțelegere prin eufemisme precum *trecut în neființă*, în care moartea constă într-o călătorie înspre un loc îndepărtat. Dacă Goldstein ar fi optat pentru aceste cuvinte viclene, și-ar fi subminat analiza înainte de a începe.

Mă întreb în fiecare zi dacă mai există sau nu. O persoană pe care o iubești pare ceva mult prea semnificativ pentru a dispărea complet din lume. O persoană pe care o iubești este o lume, la fel cum știm că noi înșine suntem o lume. Cum pot astfel de lumi înceta, pur și simplu, să existe? Acest pasaj mă face să lăcresc de fiecare dată când îl citesc și nu doar pentru că este despre o cumnată pe care nu o voi cunoaște niciodată. Reafirmând cu austeritate ceea ce filosofii denumesc problema dificilă a conștiinței (*O persoană... este o lume, la fel cum știm că noi înșine suntem o lume*), Goldstein creează un efect profund emoționant. Confuzia pe care ne-o provoacă faptul că trebuie să descifrăm această enigmă filosofică abstractă se combină cu amărăciunea nevoii de a ne împăca cu pierderea unei persoane dragi. Nu este doar realizarea egoistă că ni s-a răpit compania, la persoana a III-a, a acesteia, ci și realizarea lipsită de egoism că acesteia i-a fost răpită experiența la persoana I.

Pasajul ne reamintește, totodată, de suprapunerea tehnicilor scrierii ficțiunii cu cele ale nonficțiunii. În acest fragment, îngemănarea personalului cu filosoficul este utilizată ca procedeu descriptiv, pentru a ne ajuta să înțelegem chestiunile despre care a scris Spinoza. Dar este, totodată, o temă care revine în ficțiunea lui Goldstein, și anume că obsesiile filosofiei academice – identitatea personală, conștiința, adevărul, voința, semnificația, moralitatea – sunt una și aceeași cu obsesiile ființelor umane care încearcă să-și înțeleagă viețile.

MAURICE SENDAK, AUTORUL CĂRȚII *SPLENDID NIGHTMARES*,
MOARE LA 83 DE ANI

„Maurice Sendak, considerat, la nivel internațional, cel mai important artist al cărților pentru copii din secolul XX, care a smuls cartea cu imagini din lumea sigură, curată a copilăriei, făcând-o să plonjeze în cotloanele întunecate, înspăimântătoare și de o frumusețe stăruitoare, ale psihicului uman, a murit marți în Danbury, Conn...

Viguros aclamate, intermitent cenzurate și ocazional mâncate, cărțile domnului Sendak au fost ingredientele esențiale ale copilăriei pentru generația născută după 1960 sau în preajma acestui an și apoi pentru copiii membrilor acesteia.”

PAULINE PHILLIPS, NECRUȚĂTOAREA POVĂȘUITOARE A MILIOANE
DE OAMENI, CUNOSCUȚĂ DREPT DRAGĂ ABBY, MOARE LA 94
DE ANI

Dragă Abby: Soția mea doarme goală pușcă. Apoi face duș, se spală pe dinți și pregătește micul dejun – tot despuiată. Ne-am căsătorit recent și nu suntem decât noi doi, așa că presupun că nu e vreo problemă. Tu ce crezi? – Ed

Dragă Ed: Este în regulă din punctul meu de vedere. Dar spune-i să-și pună un șorț când prăjește șunca.

„Pauline Phillips, o casnică din California, care, cu aproape 60 de ani în urmă, căutând ceva mai însemnat decât jocul mahjongg, s-a transformat în Dragă Abby, editorialistă la multiple ziare – și, făcând asta, a devenit consilierul de încredere, cu limbă ascuțită, a zeci de milioane de oameni –, a murit miercuri, în Minneapolis...

Cu vocea sa comică și necruțătoare, însă, în esență, plină de compasiune, doamna Phillips a contribuit la extragerea articolelor

de consiliere din trecutul victorian dulceag, aducându-le în prezentul pragmatic al secolului XX...”

Dragă Abby: Fiul nostru s-a căsătorit cu o fată în timp ce era în armată. S-au căsătorit în februarie și a născut o fetiță de 3 kg și jumătate în august. A spus că bebelușul s-a născut prematur. Poate fi un bebeluș de 3 kg și jumătate atât de prematur? – Vrem să știm

Dragă Vrem: Bebelușul s-a născut la timp. Nunta a fost târzie. Lăsați-o baltă.

„Doamna Phillips și-a început viața ca editorialistă, sub numele de Abigail Van Buren, în 1956. A devenit rapid cunoscută pentru răspunsurile sale mușcătoare, deseori de o picanterie afabilă, la nedumeriri maritale și medicale, și, uneori, ambele deodată.”

HELEN GURLEY BROWN, CARE I-A CONFERIT „FETEI NECĂSĂTORITE” O VIAȚĂ DEPLINĂ, MOARE LA 90 DE ANI

„Helen Gurley Brown, care, scriind *Sex and the Single Girl*, a șocat America de la începutul anilor 1960 cu vestea că femeile necăsătorite nu numai că făceau sex, dar se și bucurau pe deplin – și care, ca redactor al revistei *Cosmopolitan*, și-a petrecut următoarele trei decenii spunându-le femeilor cum să se bucure și mai mult de acesta – a murit luni, în Manhattan. Avea 90 de ani, deși anumite părți din ea erau considerabil mai tinere...”

În calitate de redactor *Cosmopolitan* din 1965 până în 1997, doamna Brown este recunoscută pe scară largă ca fiind prima care a introdus discuțiile fără perdea despre sex în revistele pentru femei. Felul în care arată revistele pentru femei astăzi – un noian de modele voluptoase și de coperte înfățișând femei cu contururi ațătoare – se datorează, nu în mică măsură, influenței sale.”

Cea de-a treia selecție, legată tot de moarte, ilustrează un alt ton și stil constituind o nouă dovadă că scrierea bună nu se încadrează într-o formulă unică. Cu un spirit imperturbabil, o slăbiciune pentru excentricitate și utilizând cu îndemânare lexiconul englez, lingvista și jurnalista Margalit Fox a perfecționat arta necrologului⁷.

făcând-o să plonjeze [cartea cu imagini] în cotloanele întunecate, înspăimântătoare și de o frumusețe stăruitoare, ale psihicului uman; consilierul de încredere, cu limbă ascuțită, a zeci de milioane de oameni; un noian de modele voluptuoase și de coperte cu contururi ațâțătoare. Când ești nevoit(ă) să surprinzi viața în doar 800 de cuvinte, trebuie să alegi acele cuvinte cu atenție. Fox a găsit niște *mots justes* și le-a asamblat în fraze lizibile, care neagă scuza leneșă că nu poți sintetiza un subiect complex – în acest caz, realizările de-o viață – în doar câteva cuvinte.

Viguros aclamate, intermintent cenzurate și ocazional mânca-te. Aceasta este o zeugmă: juxtapunerea intenționată a sensurilor diferite ale unui singur cuvânt. În această enumerare, cuvântul *cărți* este folosit atât în sensul conținutului narativ (care poate fi *aclamat* sau *cenzurat*), cât și al formei lor fizice (care poate fi *mâncată*). Pe lângă faptul că aduce zâmbetul pe chipul cititorului, zeugma îi ia subtil peste picior pe puriștii care au adus obiecții la adresa nudității din desenele lui Sendak, juxtapunând cenzurarea acestora cu inocența cititorilor cărților.

și apoi pentru copiii membrilor acesteia. O frază simplă care spune o poveste – o generație de copii a crescut cu amintiri atât de dragi despre cărțile lui Sendak, încât le-au citit propriilor odrasle – ceea ce constituie un tribut discret adus marelui artist.

Dragă Abby: Soția mea doarme goală pușcă. Începând necrologul cu o lovitură directă, acest exemplu de articol deșteaptă instantaneu o undă de nostalgie printre milioanele de cititori care au crescut citind Dragă Abby, introducând sugestiv munca

de o viață a acesteia cititorilor care nu o cunosc. Asistăm noi înșine la problemele neobișnuite, replicile mucalite și la sensibilitatea (pentru vremea ei) liberală, în loc să ni se povestească despre acestea.

Dragă Abby: Fiul nostru s-a căsătorit cu o fată în timp ce era în armată. Utilizarea deliberată a tranzițiilor surprinzătoare – două puncte, liniuțe, citate separate de restul textului – este una dintre mărcile prozei însuflețite⁸. Un scriitor mai puțin inspirat ar fi putut introduce textul cu propoziția plicticoasă: „Iată un alt exemplu din articolele doamnei Phillips“, dar Fox își întrerupe narațiunea fără veste, pentru a ne redirecționa privirea către Phillips pe culmea carierei. Scriitorul, ca și realizatorul de film, manipulează perspectiva privitorului asupra unei povești în desfășurare, cu echivalentul verbal al unghiurilor camerei și al decupajelor rapide.

maritale și medicale, și, uneori, ambele deodată. Manualele de stil anoste le spun scriitorilor să evite aliterația, dar proza bună este însuflețită de momente poetice, precum acest rând, cu metrica sa plăcută și împerecherea șugubeață a lui *marital* cu *medical*.

Avea 90 de ani, deși anumite părți din ea erau considerabil mai tinere. O răsturnare subtilă a expunerii clișeizate și a tonului apăsător al necrologurilor convenționale. Aflăm curând că Brown a fost o susținătoare a autodefinirii sexuale a femeilor, astfel că înțelegem aluzia la chirurgia plastică ca fiind mai curând bonomă decât malițioasă – și o glumă pe care ar fi gustat-o Brown însăși.

stăruitoare, necruțătoare, cu limba ascuțită, dulceag, pragmatic, mușcătoare, deseori de o picanterie afabilă, voluptoase, incitante. Selectând aceste adjective și adverbe neobișnuite, Fox sfidează două dintre cele mai comune îndrumări ale manualelor de stil: scrieți cu substantive și verbe, nu cu adjective și